

Beszámoló a „Digitális átalakulás és fenntarthatóság a globális pénzügyi gazdaságban” című 3. nemzetközi konferenciáról*

Tim A. Herberger – Michael Kuttner

Szeptember 18-19-én Ausztriában, a Salzburgi Alkalmazott Tudományok Egyetemén rendezték meg a 3. „Digitális átalakulás és fenntarthatóság a globális pénzügyi gazdaságban” című konferenciát. Idei mottója „A fenntartható és digitális jövő lehetőségei és kihívásai” volt. A konferenciát eredetileg Tim A. Herberger (a budapesti Andrassy Egyetem Vállalatgazdaságtan – vállalkozás, pénzügyek és digitalizáció tanszékének vezetője) kezdeményezte, és első alkalommal rendezték Michael Kuttnerrel (a Salzburgi Alkalmazott Tudományok Egyeteme Üzlet és Turizmus Tanszékének számvitel- és pénzügyi menedzsment-professzorával) közösen. Mintegy 50 szakértő (elsősorban Ausztriából, Magyarországról és Németországból) mutatta be és vitatta meg a digitalizáció és a fenntarthatóság legfrissebb eredményeit. A résztvevők összesen tizenhét, a témával kapcsolatos kutatási projektet ismertettek német és angol nyelven. Minden egyes előadást társelőadás követett, ami élénkebbé tette a konferenciát, és lehetőséget biztosított a párbeszédre, illetve a konstruktív visszajelzésekre. A konferencián a témák széles skálája került terítékre, amelyeket a következő pontokban részletesen is bemutatunk.

1. Kiindulási helyzet

A digitális átalakulás életünk minden területét áthatja, és jelentőségét ma már lehetetlen figyelmen kívül hagyni, különösen a Covid19-világjárvány óta. Ugyanígy a fenntarthatóságra irányuló folyamatos törekvések is egyre nagyobb figyelmet kapnak a gazdaságban és a társadalomban egyaránt.

Miközben napjaink kutatásai egyre inkább elismerik a „digitális átalakulás” jelentőségét, a fogalom használata gyakran nem egyértelmű, és nincs világos definíciója. Az egységes terminológia hiánya megnehezíti a tudományágak közötti párbeszédet, és homályban hagyja a fogalmak közötti összefüggéseket. Ennek ellenére jelentőségük továbbra is nyilvánvaló. Hasonló a helyzet a fenntarthatóság fogalmával is, amelynek más kifejezések, például a társadalmilag felelős befektetések (SRI) és

* A jelen kiadványban megjelenő írások a szerzők nézeteit tartalmazzák, ami nem feltétlenül egyezik a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontjával.

Tim A. Herberger: Andrassy Egyetem Budapest – Magyarország, egyetemi docens és a Vállalatgazdaságtani Tanszék vezetője. E-mail: tim.herberger@andrassyuni.hu

Michael Kuttner: Salzburgi Alkalmazott Tudományok Egyeteme – Ausztria, a számvitel és pénzügyi menedzsment professzora. E-mail: michael.kuttner@fh-salzburg.ac.at

a vállalati társadalmi felelősségvállalás (CSR) részben szinonimái, részben pedig a fenntarthatóság átfogó fogalmának részhalmozait képezik (*Herberger – Dötsch 2021; Kuttner et al. 2021*).

Megoldási stratégiát szeretnénk kínálni a „digitális átalakulás” és a „fenntarthatóság” hívószavak definiálásának problémáira, valamint a VUCA¹ keretrendszer (*Barber 1992*) háttérben álló globális kihívásokra. Ez a stratégia a „Digitális átalakulás és fenntarthatóság a globális pénzügyi gazdaságban” című konferenciánkon alapul, ahol konkrét gazdasági problémák kerülnek megvitatásra, és tudományos kutatásokon alapuló, eseti válaszok fogalmazódnak meg. Ennélfogva elfogadjuk *Johansen (2012)* megközelítését, amely hatékonyan kezeli a volatilitást és feltárja a bizonytalanságokat, a komplexitást értelmes tettek révén éri el, és agilisan reagál a kétértelműségekre. Az évi rendszerességgel megtartott konferenciát, amelynek a korábbi években a budapesti Andrássy Egyetem adott otthont, első alkalommal rendezték meg a Salzburgi Alkalmazott Tudományok Egyetemen. Ismét sokrétű és informatív program állt össze, amely mindenki számára bizonyította, hogy a kockázatkezelés a pénzügyi döntéshozatalban a bizonytalanság kezelésévé alakult át.

2. Összefoglaló a konferencia 1. napján elhangzott előadásokról

A konferencia első napját *Yanik Bröhl* nyitotta meg, aki bemutatta az *Arnd Wiedemann*-nal (mindketten a németországi Siegeni Egyetem munkatársai) közösen végzett kutatási projekt eredményeit a fenntarthatóság kockázatkezelésének sikertényezőiről. A sikertényezők azonosítása releváns tudományos tanulmányok átfogó szakirodalmi áttekintésén alapul, melyek témája a fenntartható irányítási rendszerek vállalati környezetben történő bevezetése. Összesen hat sikertényezőt azonosítottak (pl. a fenntarthatóságnak a vállalatvezetésben és stratégiában való meghonosítása, az érdekelt felek befolyása a fenntartható vállalati vezetésre, fenntartható partnerségek és együttműködések). Az előadó szerint a sikertényezők, valamint a tényezők kezelésére alkalmas koncepcionális keretrendszer kidolgozása a vezetés előfeltételének minősülnek, és így alapul szolgálhatnak a vállalatnak a fenntartható siker érdekében történő átalakításához. Ennek megfelelően a fenntarthatósági kockázatokat és az érintett felek érdekeit figyelembe véve a vállalatok felelősséget vállalhatnak a társadalom irányában, és hozzájárulhatnak a fenntartható fejlődéshez.

Patrick Hilpert és *Manuela Ender* (a németországi IU Alkalmazott Tudományok Nemzetközi Egyetemének munkatársai) előadása ezután azt járta körül, hogy a korai kockázatfelismerő rendszer vizsgálatával összefüggésben milyen hatással van a frissített IDW PS 340 könyvvizsgálati standard a német vállalatok külső kockázatokról készített jelentésére. Egy pontozási modellel kombinált empirikus tartalomelemzés

---

¹ A VUCA betűszó jelentése volatilitás, bizonytalanság, összetettség és többértelműség.

alapján a DAX 40 (német blue-chip részvényindex) vállalatok mintájának 2020-as és 2021-es kockázati jelentéseit értékelik. Ennek során egy egyedileg létrehozott leképezés segítségével meghatározzák az IDW PS 340 főbb változásainak a német DRS 20 számviteli standardok kockázatjelentési követelményeire gyakorolt hatását. A megfelelési fokozatokat kutatási eredményként felhasználva világossá válik, hogy a kockázatkezelési rendszer belső ellenőrzésének szigorítása a kockázati jelentéstételt is befolyásolja. A frissített könyvvizsgálati standard központi elemeit, mint például a kockázatviselő képesség vagy a kockázat összesítése, a könyvvizsgálati standard alkalmazásának első évében a kockázatjelentésben nagyobb hangsúlyval veszik figyelembe, mint az azt megelőző évben. Mindazonáltal az IDW PS 340 aktualizált elemei tekintetében ajánlott a DRS 20 optimalizálása, hogy ezáltal javítsa a beszámolás minőségét, és fokozza a pénzügyi kimutatások felhasználók számára nyújtott információk értékét.

Renate Hörzing betekintést nyújtott a *Michael Kuttnerrel* (mindketten a Salzburgi Alkalmazott Tudományok Egyetemének munkatársai) közösen kidolgozott „A fenntarthatóságról szóló jelentéstétel hatása a kockázatkezelésre” című kutatási projekt állapotába. Ez a fenntarthatósági jelentéstétel azon aspektusait kívánja azonosítani, amelyek befolyásolják a fenntarthatósági kockázatok integrálását a kockázatkezelésbe. A kutatási kérdés megválaszolásához kvantitatív kutatási tervet alkalmaznak. A felméréshez használt minta olyan ausztriai vagy németországi, tőzsdén jegyzett vállalatokat ölel fel, amelyek a Globális Jelentéstételi Kezdeményezés (Global Reporting Initiative, GRI) iránymutatásai szerint készítene fenntarthatósági jelentést. Vizsgálják például az olyan változókat, mint a szervezeti integráció, a jelentéstételi tapasztalat, a jelentéstétel minősége és az érdekelt felek bevonása. Bár a tanulmány eredményei még nem állnak rendelkezésre, a várakozások szerint a fenntarthatóság intenzív vizsgálata a fenntarthatósági jelentéstétel keretében támogatni fogja a vállalatokat a fenntarthatósági kockázatok azonosításában, az érdekelt felek fokozott bevonása lehetővé fogja tenni, hogy a kockázatkezelésben a vállalatok célzottabban foglalkozzanak a releváns fenntarthatósági kockázatokkal, és hogy a fenntarthatósági kockázatok ne elszigetelten, hanem holisztikusan vizsgálják. A fenntarthatósági kockázatoknak a kockázatkezelésbe való integrálása alapvető fontosságú az érdekelt felek elvárásainak és a szabályozási követelményeknek való megfeleléshez.

Laura Wolfschluckner bemutatta a vállalati fenntarthatósági jelentésről szóló irányelv (CSRD) szerinti hatékony jelentéstételhez szükséges folyamatstruktúra kidolgozásának eredményeit, amelyek a *Christa Hangl* és *Nicole Scheidlederrel* (mindhárman a Felső-Ausztriai Alkalmazott Tudományok Egyetemének munkatársai) közös kutatási projekten alapulnak. A CSRD első alkalommal vezetett be kötelező jelentéstételi előírásokat uniós szinten. A vállalatoknak a követelmények teljesítésében való támogatására a szerzők egy folyamatstruktúrát készítettek, amely a jelentéstétel

koncepciójával, valamint a fenntarthatósági jelentés tartalmi vonatkozású témáinak és kulcsadatainak összegyűjtésével foglalkozik. A folyamatstruktúra és a kapcsolódó folyamatok célja, hogy javítsák a jelentés elkészítésének belső folyamatát, és ezáltal megfeleljenek az irányelv új követelményeinek. Az adatok elérhetőségére, a vállalaton belül felhasznált eszközökre és szükséges interfészekre vonatkozóan létrehozott átláthatóságnak segítenie kell biztosítani, hogy a tartalommal kapcsolatos témák és a fő számok időben rendelkezésre álljanak. A folyamat során meghatározzák a felelősségi köröket, és elérhetővé teszik a kvalitatív és kvantitatív tartalom gyűjtésének ellenőrzött folyamatait. Az így szerzett felismerésekkel a folyamatstruktúrából, valamint a részletes környezetvédelmi döntések folyamatából azonosíthatók az optimalizálási lehetőségek.

Alina Alexenko a Tim A. Herbergerrel (mindketten a budapesti Andrassy Egyetem munkatársai) közösen készített tanulmány eredményeit mutatta be. A szerzők azt vizsgálják, hogy a Financial Times Stock Exchange (FTSE) 100-as indexében szereplő vállalatok használják-e és mennyire pontosan a narratív keretezést a pénzügyi mutatók leírására. Az elemzés eredményei azt mutatják, hogy a vállalatok a kívánatos fejleményeket hangsúlyozzák, különösen a jelentéstétel önkéntes részében, a részvényeseknek szóló tájékoztatóban, és „elfogult hangnemben” próbálják palástolni a nemkívánatos üzleti fejleményeket. Az eredmények azt mutatják, hogy a nemkívánatos üzleti fejlemények leírására gyakrabban használtak kevesebb lényegeset közlő, modális szavakat, mint semleges és pozitív szavakat, és a pozitív üzleti fejleményeket erősebben hangsúlyozták pozitív és figyelemfelkeltő (több lényegeset közlő) modális szavakkal. Ennélfogva indokolt a jelentéstétel nyelvhasználatának javítására irányuló szabályozási törekvés.

A következő előadásban *Marcel Tyrell a Carina Stanjeckkel* (mindketten a németországi Witten/Herdecke Egyetem munkatársai) közös projektjéről számolt be, amely a tőzsdén jegyzett vállalatok tőkepiaci teljesítményét elemzi az ukrajnai háború alatt. A szerzők azt vizsgálják, hogy milyen típusú vállalati struktúrák vannak jelen a magas környezeti-társadalmi-irányítási (ESG) pontszámmal rendelkező portfóliókban és az alacsony ESG-pontszámmal rendelkezőkben. Ehhez Fama és French ötfaktoros modelljét és a Carhart-féle négyfaktoros modellt használják. Ezek a modellek a bennük foglalt strukturális tényezők miatt jellemzően nagy magyarázó erővel rendelkeznek a részvények esetében. Az eredmények markáns különbségeket mutatnak a strukturális faktorok együtthatóinak egyedi értékeiben a magas és alacsony ESG-pontszámú portfóliók esetében, ami lehetőséget ad következtetések levonására a portfóliókban szereplő vállalatok szerkezetére vonatkozóan. A magas ESG-pontszámú portfóliókban több nagy, alulértékelt és alacsony hozamú vállalat található, amelyek konzervatív befektetési kultúrát tartanak fenn, és amelyek részvényei alacsony előzetes hozammal (momentumfaktorral) rendelkeznek, szemben az alacsony ESG-pontszámú portfóliókkal. A magasabb ESG-pontszámú portfóliók valamennyi

regressziós modellje nagyobb magyarázó erővel bír a hozamokra vonatkozóan, mint az alacsony ESG-pontszámúaké. A többtényezős modellek jobban alkalmazhatók az ukrán háború során magas ESG-pontszámmal rendelkező portfóliókra.

Cornelia Huis a bankok körkörös üzleti modelljeiről szóló, a salzburgi Paris Lodron Egyetem (*Cornelia Huis, Christine Vallaster, Claudia B. Wöhle*) és a Salzburger Alkalmazott Tudományok Egyetemének (*Eva Lienbacher*) együttműködési projektjéből született tanulmány eredményeit ismertette. A szerzők azt vizsgálják, hogy a körforgásos gazdaság üzleti modelljei miként alkalmazhatók a közép-európai bankokon belül, és a stratégia és a termékportfólió mennyiben támogatja ezt a változást. Az első eredmények azt mutatják, hogy csak néhány bank rendelkezik körforgásos üzleti modellel, igazítja termékportfólióját az ESG-kritériumokhoz és integrálja a körforgásos üzleti modelleket. Végezetül megvitatták a körforgásos üzleti modellek pénzügyi szektorba történő integrálásának lehetőségeit.

Laura Schwab és *Martina Sageder* (a Salzburger Alkalmazott Tudományok Egyetemének munkatársai) a kis- és középvállalkozások (kkv-k) körében a FinTech alkalmazásának elfogadottságáról, lehetőségeiről és kockázatairól végzett kutatásuk eredményeit ismertette. Eszerint – ugyan a digitalizáció hiánya miatt a felhasználás potenciális mértékét nem használják ki teljes mértékben – a pénzügyi-technológiai (FinTech) szolgáltatásokat már valamennyi vizsgált kkv-nál alkalmazzák. A FinTech elfogadottságának hátterében a kézzelfogható előnye és a felhasználóbarát mivolta áll. Különösen fontosak a meglévő rendszerekhez kapcsolódást biztosító interfészek. A szabványos folyamatok automatizálását és az ezzel járó gyorsaságot, valamint a kisebb hibaérzékenységet lehetőségként értékelik. Emellett az üzleti partnerekkel való adatcserét és az értékelésekhez az adatok jó hozzáférhetőségét is előnynek tekintik. A kockázatok közé az adatvédelmi és biztonsági szempontokat, például a kibertámadások kockázatát sorolják. A digitális innovációkhoz szükséges magas beruházási szintet viszont akadályként értékelik.

Harun Pačić (a bécsi Alkalmazott Tudományok BFI Egyetem munkatársa) a digitalizáció, a fenntarthatóság és a munkajog kapcsolódási pontjairól beszélt az emberierőforrás-gazdálkodáson belül. Az általa felvázolt eredmények három európai uniós jogi törvényen alapulnak: az EU-n belüli átlátható és kiszámítható munkakörülményekről szóló irányelv, az uniós jog megsértését bejelentő személyek védelméről szóló irányelv (visszaélés-bejelentő irányelv) és a CSRD. Jogi szempontból a munkajog a munkaviszony kialakításának alapja és kerete. Humán erőforrás szempontból azonban a munkajog nem ösztönzi a digitális átalakulást vagy a fenntartható fejlődést, még akkor sem, ha az utóbbiak kölcsönhatásban állnak a joggal. A munkakörülmények megítélését azonban az emberierőforrás-gazdálkodás alakítja az értéklánc egészen belül.

A következő előadásban *Christian Weiß* és *Katja Wiedemann* (mindketten a Salzburgi Alkalmazott Tudományok Egyetem munkatársai) azt a kérdést járta körül, hogyan jelenik meg a társadalmi fenntarthatóság az osztrák vállalatok CSR-jelentéseiben, és hogyan támogatható a társadalmi fenntarthatóság a humánerőforrás-fejlesztés segítségével. A szerzők még csak a kutatási projektjük elején járnak, és kiindulásként szakirodalmi áttekintést adtak, valamint ismertették a tervezett módszertani megközelítést.

Az első nap előadásait *Alexander Bull* (a németországi IU Alkalmazott Tudományok Nemzetközi Egyetemének munkatársa) zárta, aki a projektmenedzsment kapcsán a társadalmi fenntarthatóság jelentőségéről beszélt. A megállapítások a projektmenedzsmentben a társadalmi fenntarthatóságot feltáró felmérésen alapulnak, amelyet 2022 negyedik negyedévében végeztek Németországban hivatásos projektmenedzserek körében. Az eredmények azt mutatják, hogy a projektmenedzserek mind a magán-, mind a szakmai szférában egyre szélesebb körű követelményekkel és kihívásokkal szembesülnek. Ezeknek a követelményeknek és kihívásoknak a projektmenedzserek többnyire a meglévő tapasztalataik és know-how-juk alapján tesznek eleget. Ahhoz, hogy a projektmenedzsment sikeresen megbirkózzon a követelményekkel és kihívásokkal, elengedhetetlen a munka és a magánélet egészséges egyensúlya.

3. Összefoglaló panelbeszélgetés

A konferencia első napja a „Lehetőségek a fenntartható és digitális jövő számára” című panelbeszélgetéssel zárult. Az esti rendezvényen az üzleti gyakorlat és a tudomány szakértői vitatták meg a fenntarthatóság és a digitalizáció aktuális és izgalmas kérdéseit. A résztvevők között volt *Andreas Schmelzer* (a Porsche Holding GmbH Digitális átalakítás és szolgáltatások területének vezetője), *Ulrike Regner* (a Raiffeisenverband Salzburg Fenntarthatósági menedzsment vezetője), *Lukas Haigermoser* (a salzburgi zobl.bauer ügyvezető igazgatója), *Erich Stadlberger* (az Oberbank AG Private Banking & Asset Management vezetője), *Christine Vallaster* (a salzburgi Paris Lodron Egyetem marketingprofesszora) és *Tim A. Herberger*, aki a panelbeszélgetést is moderálta. Az esti rendezvényen a konferencia résztvevőin kívül még mintegy 120 további vendég (főként diákok) vett részt.

A szakértők bemutatkozása után az ülésen a vállalkozási folyamatok és a teljes gazdasági rendszerek digitalizációját és átalakulását, valamint az ezzel kapcsolatos lehetőségeket és kihívásokat vitatták meg. Ezek között szerepelt a robotizált folyamatok automatizálása, a mesterséges intelligencia, a jövő munkaerőpiacának (digitális) kompetenciakövetelményei és az alapvető átalakulási folyamatok finanszírozási megfontolásai. Emellett a vállalati folyamatok fenntarthatósága és a fenntartható üzleti rendszerek megvalósítása is a beszélgetések középpontjában állt. A viták számos

szempontot érintettek, egyebek között a fenntarthatósági szintek tanúsítások révén történő igazolását, a nagyobb fenntarthatóság felé való átmenethez szükséges támogatási mechanizmusok biztosítását a vállalatok számára és a fenntartható üzleti rendszerek létrehozásához szükséges politikai támogatás megszerzését. A panelbeszélgetés kitért a társadalmi visszaélések kezelésére szolgáló jogi mechanizmusokra is, ideértve olyan kérdéseket is, mint a „zöldre festés”. Emellett a digitalizáció és a fenntarthatóság integrálása is kiemelt figyelmet kapott, beleértve az olyan fogalmakat is, mint az „ikertranszformáció” (twin transformation). Különös figyelmet fordítottak az átalakulás kihívásaira az erőforrások korlátozott rendelkezésre állása esetén. Végül az ülés a hallgatóság kérdéseivel és az azokra adott válaszokkal zárult.

4. Összefoglaló a konferencia 2. napján elhangzott előadásokról

A második napon *Jona Stinner* (a németországi Witten/Herdecke Egyetem munkatársa) kezdte az előadás-sorozatot az *Andreas Parkkal* (a Torontói Egyetem munkatársával) közös projektje eredményeinek bemutatásával. A szerzők a likviditásbányászati programok hatékonyságát vizsgálják a decentralizált hitelezési protokollokban a blokklánc ökoszisztémán belül. A kutatás konkrétan azt vizsgálja, hogy ezek a programok vonzanak-e észszerű (és állandó) likviditást, hogy a likviditás valódi vagy „fantom”-e, és hogy a likviditás teremt-e externáliákat a platform többi felhasználója számára. Az eredmények azt mutatják, hogy a likviditáscsökkentő programok vonzzák a betéteket, és növelik a platform aktivitását, míg a program befejezése pénzáramlást és megnövekedett hitelezési rátákat eredményez. A megnövekedett hitelfelvétel növeli a hitelkamatokat, ami aggodalomra ad okot, ugyanis a hozamaggregátorok negatív externáliát jelenthetnek. A szerzők azonban arra a következtetésre jutottak, hogy a hozamaggregátorok hozzáadott értéket jelentenek a végeredmény szempontjából, mivel jelenlétük alacsonyabb teljes kamatfizetéshez vezet.

Maria Skalaban előadása a digitalizációnak a háztartások pénzügyi magatartására gyakorolt hatásáról szól, és *Tatiana Nikitinával* (mindketten a Szentpétervári Állami Közgazdaságtudományi Egyetem munkatársai) közös kutatási projekten alapult. Az eredmények a digitális pénzügyi termékek és szolgáltatások használatának oroszországi és németországi diákok körében végzett felmérésére épülnek. Egyértelműen kimutatták, hogy Németországban és Oroszországban a pénzügyi szektor digitalizációja magas szintű, és azt a válaszadók pozitívan ítélik meg. A bankszektor digitalizációjának ígéretes területei közé tartozik Németországban a pénzáttalások egyszerűsítése és felgyorsítása, valamint olyan ökoszisztémák kialakítása, amelyek lehetővé teszik az ügyfelek számára a különböző nem pénzügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférést. Ez a mobil banki alkalmazások funkcionalitásának bővüléséhez vezet. Az oroszországi bankszektor digitalizációjának ígéretes területei közé tartozik a digitális technológiák felhasználása a lakosság befektetési magatartásának ösztönzésére. Ez magában foglalhatja az adatelemzést és a robottanácsadást.

alapuló automatizált befektetési portfóliókezelést. Emellett a bankok mobilalkalmazásaikban pénzügyi ismeretterjesztő cikkeket tehetnének elérhetővé és részletesebb információkat nyújthatnának a pénzügyi termékekről. A pénzügytervezeteknek mindkét országban figyelmet kell fordítaniuk a kiberbiztonságra, mivel ez a kockázat a válaszadók legnagyobb aggodalma a digitalizáció kapcsán.

Maria Cenger, Christine Mitter és Julia Riepl (mindannyian a Salzburgi Alkalmazott Tudományok Egyetemének munkatársai) a feltörekvő gazdaságokban nyújtott mikrohitelről szóló szakirodalmi áttekintésük eredményeit mutatták be. A kutatás célja a mikrohitelnek a feltörekvő gazdaságokban működő vállalatokra és hitelfelvevőkre gyakorolt hatásainak meghatározása. Összesen 44 tanulmányt azonosítottak a mikrohitel különböző hatásairól (pl. teljesítmény, befektetés, növekedés, induló vállalkozások, egészség/táplálkozás, szubjektív jólét). A szerzők bemutatták a kutatások által megválaszolatlanul hagyott kérdéseket, és az eredmények alapján felvázolták a jövőbeli kutatási lehetőségeket. A jövőbeli tanulmányok például megvizsgálhatnák, hogy az eredmények a mikrohitelnek tulajdoníthatók-e, vagy más tényezők is szerepet játszanak.

Ezt követően *Thomas R. Mörth és Michael Kuttner* (a Salzburgi Alkalmazott Tudományok Egyetemének munkatársai) ismertették a családi vállalkozások fenntarthatóságáról, valamint ellenálló képességükről (rezilienciájukról) szóló tanulmány eredményeit. Egy feltáró, kvalitatív felmérés alapján a szerzők rámutattak, hogy a családi vállalkozásokban a hosszú távú tervezés egyaránt elősegíti a fenntarthatóságot és a rezilienciát, mivel a jövőbe történő befektetések révén megteremtí a siker lehetőségét. A fenntartható, kiváló minőségű termékek a gazdasági sikert célozzák meg, és erősítik a törzsvásárlói bázist. A belső és külső érdekeltekkel való bizalmi, személyes és hosszú távú kapcsolatok a sikeres együttműködés és a hosszú távú orientáció alapját jelentik. A családi vállalkozáshoz való érzelmi kötődés befolyásolja annak stratégiai és hosszú távú beruházásait és fejlődését. A zsigeri érzés, a tapasztalat és az intuíció alapvető fontosságú a családi vállalkozásokon belüli döntéshozatalban. Sajátosságaikból adódóan a családi vállalkozások a gazdasági, ökológiai és társadalmi fenntarthatóság összehangolására és a megkülönböztető versenyelőny megteremtésére hivatottak.

Végül *Jörg Müller* (a németországi Chemnitzi Műszaki Egyetem munkatársa) osztott meg néhány lényegi információt a mesterséges intelligenciáról az üzleti felsőoktatás kapcsán. A mesterséges intelligencián alapuló szövegenerátorok (különösen a ChatGPT) használata az egyetemi oktatásban ellentmondásos. Az eddigi viták középpontjában a megengedhetőség állt. Ez a tanulmány azt vizsgálja, hogy a mesterséges intelligencián alapuló szövegenerátorok milyen mértékben adnak hibamentes válaszokat. Az eredmények azt mutatják, hogy a mesterséges intelligencián alapuló szövegenerátorok használata gyakran nem eredményez hatékonyságjavulást a diákok és/vagy az oktatók számára. Sok esetben a mesterséges intelligencia támogatja, de

mivel nem tud még eljutni a problémák lényegéhez, nem képes megoldani a neki szánt feladatot. Az ilyen rendszerektől nem várható mélyreható gondolkodás, amit a diákok számára is világossá kell tenni.

5. Záró megjegyzések

Összefoglalva, ezt a két napot Salzburgban a globális pénzügyi gazdasághoz kapcsolódóan a digitalizációról és a fenntarthatóságról folytatott intenzív eszmecsere jellemezte. A beérkezett anyagok nagy száma, a hozzászólások sokszínűsége és a konferencia iránti nagy érdeklődés is jól tükrözi a témák aktualitását. A tapasztalt tudósok által tartott társelőadások értékes visszajelzései között szerepelt a kutatási projektek továbbfejlesztésének lehetősége. A tudományos eszmecsere mellett elegendő idő jutott a résztvevők közötti kapcsolatépítésre is, akik közül néhányan már ismerték egymást az előző két, a budapesti Andrassy Egyetemen rendezett konferenciáról.

Végezetül szeretnénk köszönetet mondani minden résztvevőnek, de különösen az előadóknak, akik jelentősen hozzájárultak a konferencia sikeréhez. A 2022-es konferenciánkról 2023 negyedik negyedében német nyelven megjelent egy konferencia-antológia (*Herberger 2023*), amely a 2022. december 1-jén a budapesti Andrassy Egyetemen elhangzott előadások nagy részét tartalmazza („Digitális átalakulás és fenntarthatóság a pénzügyi világban. Aktuális kérdések és perspektívák a pénzügyi kockázatkezelés tükrében”). Az idei konferencia antológiája is tervben van, várhatóan 2024 nyarán jelenik meg, és szintén számos elhangzott előadást fog majd tartalmazni. A konferencia jövője is biztosított, hiszen a következő rendezvényre várhatóan 2024 szeptemberében kerül sor Münchenben. A konferenciafelhívást 2024 elején teszik közzé.

Felhasznált irodalom

Barber, H. (1992): *Developing Strategic Leadership: The US Army War College Experience*. *Journal of Management Development*, 11(6): 4–12. <https://doi.org/10.1108/02621719210018208>

Herberger, T. (ed.) (2023): *Digitale Transformation und Nachhaltigkeit in der Finanzwelt. Aktuelle Fragestellungen und Perspektiven im Kontext des finanzwirtschaftlichen Risikomanagements*. Nomos Verlag, Baden-Baden.

Herberger, T. – Dötsch, J. (2021): *The Means Justifies the End? Digitalization and Sustainability as a Social Challenge. A Plea for an Integrative View*. In: Herberger, T. – Dötsch, J. (eds.): *Digitalization, Digital Transformation and Sustainability in the Global Economy – Risks and Opportunities*, Springer Verlag, Heidelberg, pp. 1–8. https://ideas.repec.org/h/spr/prbchp/978-3-030-77340-3_1.html

Johansen, R. (2012): *Leaders Make the Future: Ten New Leadership Skills for an Uncertain World* (2. ed.). Berrett-Koehler.

Kuttner, M. – Feldbauer-Durstmüller, B. – Mitter, C. (2021): *Corporate social responsibility in Austrian family firms: socioemotional wealth and stewardship insights from a qualitative approach*. *Journal of Family Business Management*, 11(2): 238–253. <https://doi.org/10.1108/JFBM-04-2019-0028>